

A 2014. évi régészeti feltárások Budapest III. kerület, Csúcshegy–Harsánylejtőn

(Hrsz.: 20646/32, 20646/48, 20655/70, 20655/83, 20646/55, 20646/40, 20646/46, 20655/110, 20655/71)

Bevezetés

A „Harsánylejtő–Kertváros” projekt Budapest III., Kocsis Sándor út – Soly márvölgyi út – Virágosnyereg utca által határolt területe a Csúcshegy tömbjének északi oldalán, a Pilisvörösvári-árokra teraszosan süllyedő, Harsánylejtő elnevezésű hegylábfelszíni régióban helyezkedik el. Az itt kisebb megszakításokkal csaknem 20 éve folyó feltárások során egyre jobban körvonalazódó lelőhelykomplexum kutatása a 2014-es évben is folytatódott.

E munkák három, időben és ásatási technológiában eltérő jellegű szakaszra bonthatók.

Első ütemben 1996-ban és 2005-ben régészeti szempontú szelvénykitűzést követő próbafeltárásokat végeztünk (ZSIDI 1997; HAVAS–KÁRPÁTI–SZILAS 2006), amelyek a középső, viszonylag sík, gyümölcsössel fedett területrészt régészeti intenzitását szándékoztak tisztázni. A tervezett lakópark kivitelezési tervének ismeretében később a második ütemben, 2006–2007-ben, illetve 2010-ben az úthálózat területét érintő megelőző feltárásokat végeztük el (HAVAS–SZILAS–VIRÁG 2007; SZILAS–VIRÁG 2008; TÓTH 2011).

2011-től kezdődően, a jelenleg is tartó harmadik fázisban, a lelőhely intenzitásának viszonylagos ismeretében indultak

Archaeological excavations in 2014 in Budapest III, Csúcshegy–Harsánylejtő

(Lrn.: 20646/32, 20646/48, 20655/70, 20655/83, 20646/55, 20646/40, 20646/46, 20655/110, 20655/71)

Introduction

The territory of the „Harsánylejtő–Kertváros” project in Budapest III, bordered by Kocsis Sándor Road, Soly márvölgyi Road, and Virágosnyereg Street was located on the northern side of the mass of Csúcshegy (Csúcs Hill), in the foothill area known as Harsánylejtő (Harsány Slope) that sloped in terraces down to Pilisvörösvári Ditch. Research on the archaeological site complex located here continued in 2014 following excavations that have lasted for 20 years with interruptions of varying lengths that gradually revealed more and more about it.

These works can be divided into three phases that are distinct both in terms of time and excavation techniques. In the first phase, in 1996 and 2005, trial excavations were carried out in designated trenches where the locations were based on archaeological considerations (ZSIDI 1997; HAVAS–KÁRPÁTI–SZILAS 2006). These trenches were aimed at clarifying the archaeological density in the central, relatively flat zone of the territory covered by an orchard. Later, in the second phase in 2006, 2007 and 2010, preventive excavations were carried out in the territory covered by the road network in accordance with the construction plan of the future residential park (HAVAS–SZILAS–

meg az építési telkekhez kötődő, a feltételezett régészeti fedettséggel arányos mértékű kutatások (szakfelügyelet, próba- és megelőző feltárások). Ezek a telekértékesítésekhez igazodó, véletlenszerűen kialakított szelvényeivel, akár a terület egymástól igen távoli részein – egy időben – végzett, pontoszerű kutatási módszert követeltek meg (HAVAS 2012; HAVAS–VIRÁG 2013; HAVAS–PAPP–TÓTH 2014). Ennek eredményeképpen az idő előrehaladtával egyre nagyobb méretű területrészek váltak összefüggő kutatási felületté, amelynek következtében a friss ásatási eredmények egyre könnyebben adaptálhatók a már meglévő ismereteinkhez.

A 2014. évben, a Katlan Befektetési Zrt. megbízásából két ütemben, összesen kilenc családi ház és környezetének feltárásával folytatódott az építési telkekhez kötődő régészeti kutatások (*l. kép*), így a feltárásokkal érintett telkek száma az év végére elérte a 32-t. A feltárási munkák során a népvándorlás kori objektumok bontását Korom Anita, a középkori lelőhelyrész kutatását Papp Adrienn irányította, a római kori emlékművek értelmezésében Havas Zoltán szakmai konzulensként segítette munkánkat.

Összességében elmondható, hogy a korábbi évekhez hasonlóan 2014-ben is elsősorban a 2006-os ásatás során megismert 1., 3. és 4. számú belső utak menti telkekre helyeződött a kutatás súlypontja. Ennek köszönhetően az újabb eredmények már egy eleve jobban ismert topográfiai képbe illeszthetők bele.

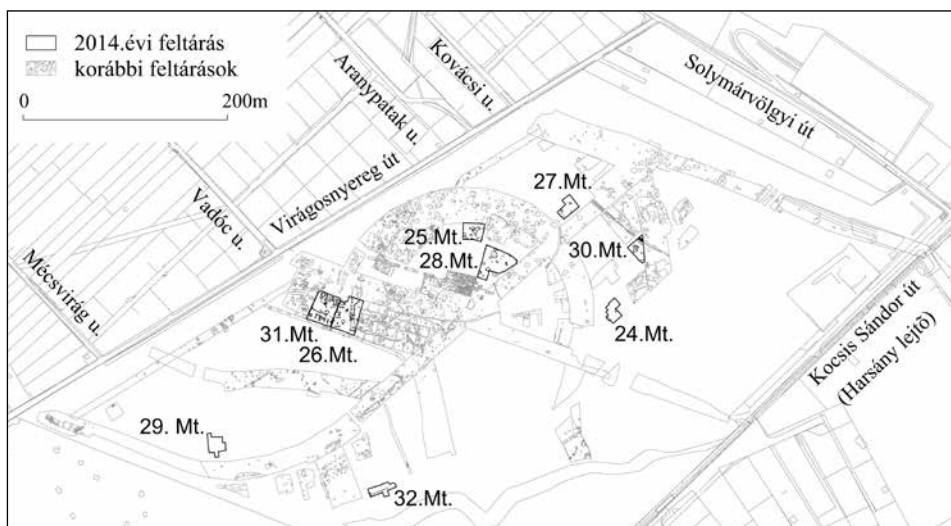
Első ütemben 2014. június 17. – július 18. között 6, a 2014. október 8. – november 7. közötti második ásatási kampányban újabb 3 telek feltárását tudtuk elvégezni (25-32. munkaterületek). A három próba-, két megelőző, és négy, a teljes épí-

VIRÁG 2007; SZILAS–VIRÁG 2008; TÓTH 2011).

In the still-ongoing third phase that began in 2011, research connected to the construction plots, the extent of which corresponded to the presumed archaeological coverage (based on archaeological observation, trial and preliminary excavations) started with an approximate knowledge about the density of the site. Based on this information, research was carried out in parallel at various points, sometimes quite distant from each other within the area, with trenches placed in a random manner following the sale sequence of the plots (HAVAS 2012; HAVAS–VIRÁG 2013; HAVAS–PAPP–TÓTH 2014). As a result of this strategy, more and more extensive parts of the territory were connected into a continuous research surface over time. As a consequence the new excavations results became increasingly easier to integrate into what was already known about the area.

Archaeological research connected to the construction plots continued in 2014 in two phases, with the excavation of a total of nine self-contained houses and their environs at the commission of the Katlan Investment Ltd (*Fig. 1*). Thus, the number of plots impacted by the excavations reached 32 by the end of the year. During the excavations, work on features from the Migration Period was supervised by Anita Korom, research of the medieval part of the site was directed by Adrienn Papp, and Zoltán Havas assisted in the work as consultant in the interpretation of Roman Period finds.

In summary, similarly to previous years, research in 2014 was also focused on plots located along the inner roads marked as No. 1, 3 and 4 during the 2006 excavation.

1. kép: A 2014. évi feltárások összesítő alaprajza
 Fig. 1: Ground plan of the 2014 excavations

tési telket magában foglaló feltárás során összesen 3771 m²-nyi területen 215 db stratigráfiai egységet (SE) dokumentáltunk, amelyek 6 régészeti korszak emlékeanyagát tartalmazták.

A 2014. évi ásátások egyes telkekre lebontott ismertetése

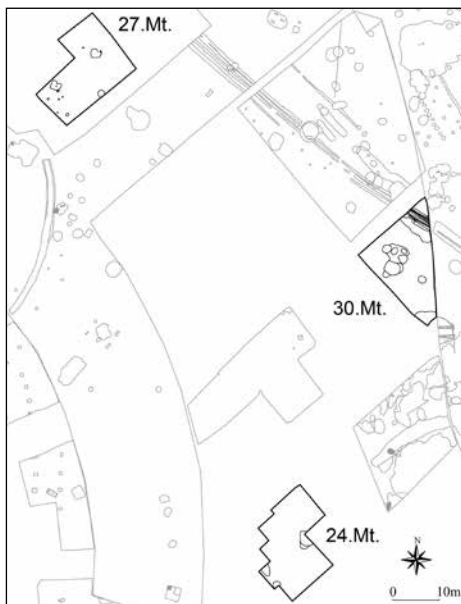
A 24. munkaterület a 20646/48-as helyrajzi számú telken tervezett épület helyén került kialakításra. Bár a környező területek régészeti fedettsége próbafeltárás elvégzését tette szükségessé, a tervezett épület kis alapterületéhez kötődő gépi földmunka racionalizálása miatt – beruházói jóváhagyást követően – célszerűbbnek láttuk a teljes, földmunkával érintett 22729 m²-nyi terület lehumuszosítását. A mindössze néhány nap alatt elvégzett munka eredményeképpen a keleti irányban gyengén lejtő felület csaknem teljesen leletmentesnek bizonyult. Csupán három jelenséget dokumentáltunk, amelyek közül a telek nyugati részén napvilágot látott

Because of this arrangement new results can be integrated into an already quite well understood topographical picture.

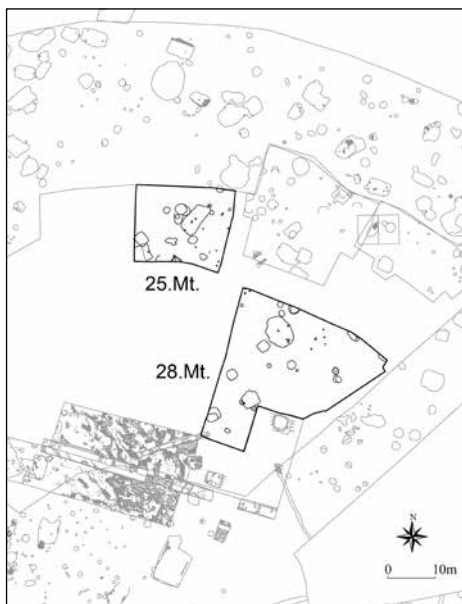
Altogether six plots were excavated during the first phase of work between 17 June and 18 July 2014, and three more in the second phase, between 8 October and 7 November 2014 (work sites No. 25-32). A total of 215 stratigraphic units (SU) were documented in a territory of 3771 m² during the three trial excavations, two preventive excavations and four excavations covering the entire construction plot that yielded finds from six different archaeological periods.

Presentation of the excavations in 2014 according to plots

The location of work site No. 24 was designated in the area of the building planned on plot marked as Irn. 20646/48. Though the research was based on the archaeological coverage from the surrounding territories, it was necessary to carry out

2. kép: A 24., 27. és 30. munkaterületek összesítő alaprajza
 Fig. 2: Summary plan of work sites No. 24, 27 and 30

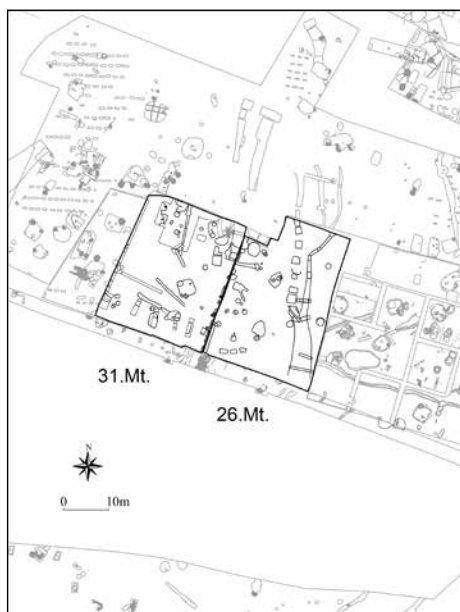
3. kép: A 25. és 28. munkaterületek összesítő alaprajza
 Fig. 3: Summary plan of work sites No. 25 and 28

két sekély beásás nem szolgáltatott korhata-
 tározó leletanyagot, a keleti szelvényfalnál
 viszont egy nagyméretű, négyzetes alap-
 rajzú kelta gödör nyugati szélét dokumen-
 táltuk (2. kép).

E megfigyelések alapján megállapíthat-
 juk, hogy a szóban forgó terület leletsűrű-
 ség tekintetében a tőle északra és nyugatra
 elhelyezkedő – 2006-ban ismertté vált –
 4-es számú belső úttal határos szakaszán,
 illetve a 2013-ban feltárt 20. munkaterüle-
 ten tapasztalt intenzitást mutatja. Fontos
 eredmény ugyanakkor, hogy az északkeleti
 irányban szomszédos 4. munkaterületen
 és a 2007-ben, a 6-os számú út végénél re-
 gisztrált hatalmas kiterjedésű, többszörö-
 sen összetett római kori gödörkomplexum
 eddig a területig nem terjed ki, nyugati
 határa a két telek határzónájában lokali-
 zálható.

a trial excavation. In the end we found it
 more reasonable to remove the humus lay-
 er from the entire 227.29 m² area affected
 by earthmoving – following the approval
 of the investor – so as to rationalize the
 works connected to the small territory
 covered by the planned building. As a re-
 sult of the work carried out over just a few
 days, the eastwardly, slightly sloping sur-
 face proved to be almost lacking in finds.
 We documented no more than three arch-
 aeological features while the shallow pit
 located in the western part of the plot did
 not contain any dating find. , We docu-
 mented the western edge of a large Celtic
 pit with a quadrangular outline (Fig. 2),
 however, by the eastern section wall.

Based on these observations it can be
 concluded that the territory is character-
 ized by the same density of finds as came

4. kép: A 26. és 31. munkaterületek összesítő alaprajza
 Fig. 4: Summary plan of work sites No. 26 and 31

A 25. munkaterület csak a 20646/32-es helyrajzi számú telek déli felét foglalta magában, mivel egyéb részei a 4-es számú úthoz tartozó belső rézsúsáv feltárásakor már ismertté váltak. A 324,7 m²-nyi területen a földdepozíció áthalmazása miatt két ütemben elvégzett humuszolást követően mutatkozó leletintenzitás hasonló volt a szomszédos, 2006-ban, illetve 2012-ben kutatott északi, illetve keleti irányban elhelyezkedő telkeken tapasztaltakéhoz (3. kép).

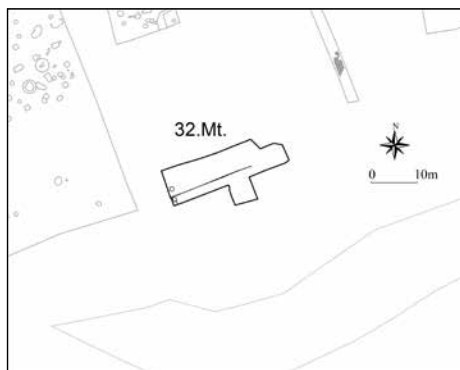
Mintegy harminc régészeti objektumot tártunk fel, amelyek a környező területeken lokalizált vaskori és római kori területlehasználat térben folyamatos jelenlétét igazolták.

A Hallstatt-kultúrának a lelőhelyről korábban jól ismert négyzetes alaprajzú beásásain kívül számos tárológödre is

to light in the sections located to the north and west and bordered by inner road No. 4 (discovered in 2006) and at work site No. 20 excavated in 2013. At the same time, the fact that the Roman Period multiple pit complex covering a huge area, detected at work site No. 4 in the neighboring territory to the northeast and at the end of road No. 6 in 2007, did not extend to this territory although its western border can be localized in the border zone between the two plots represents an important result.

Work site No. 25 only included the southern half of the plot marked as Lrn. 20646/32. The other parts had already been studied during excavations on the inner slope line connected to road No. 4. The density of finds experienced after removing the humus from the 324.7 m² territory in two phases due to the relocation of back dirt piles was similar to that experienced on the plots located to the north and east researched in 2006 and 2012 (Fig. 3). We excavated about 30 archaeological features that confirmed the spatial continuity of the occupation in the area in the Iron Age and Roman Period, the phenomenon already registered on nearby plots.

In addition to the quadrangular pits from the Hallstatt Culture, previously well-known from the site, a number of storage pits were excavated as well from the same period. A deep storage pit with cylindrical walls, the northern half of which had already been excavated in 2006, was connected to the Celtic settlement, as well as the remains of a semi-subterranean building with span-roof. The edge of a quadrangular pit lined with stone extending under the section wall and finds from a layer observed in the humus and connected to some kind of burning activ-

5. kép: A 32. munkaterület összesítő alaprajza
Fig. 3: Summary plan of work site No. 32

napvilágra került. A kelta település részét képezte egy mély, hengeres falú tárolóverem, amelynek északi felét még 2006-ban tártuk fel, valamint egy félig földbe mélyített, nyeregtetős épület maradványa. A római kori lelőhely szelvényfal alá benyúló, kővel bélelt falú négyszögletes beásásának széle és a humuszban észlelt, égetési tevékenységgel összefüggő réteganyaga emelhető ki.

A 26. munkaterület felülete a tervezett épület kontúrján áthúzódó nagyszámú régészeti objektum teljes feltárásának szükségessége miatt – beruházóval egyeztetve – a korábban feltárt részek kivételével a teljes telek (Hrsz.: 20655/70) területére kiterjedt (749,54 m², 4. kép). Tekintettel a telek északi negyedében a 3-as számú út részűjének 2006-ban történő feltárására és a 2005-ös ásatási szelvényvel való közelségre, itt elsősorban az Árpád-kori település újabb részletét vártuk, amely a lelőhely magasabb, délnyugati, hegy felőli részén válik intenzívebbé.

Az északnyugati irányban erősen lejtő területen humuszosláskor rögtön szembe-sültünk a 2013-ban, telkünktől nyugati irányban elhelyezkedő 23. munkaterületen

ity are outstanding discoveries from the Roman Period settlement.

The surface of work site No. 26 covered the entire territory of plot (Lrn.: 20655/70, 749.54 m², Fig. 4) – based on an agreement with the investor – with the exception of those parts that had already been excavated, because the large number of archaeological features extending outside the outline of the planned building had to be entirely excavated. Based on the excavation of the slope on road No. 3 in the northern quarter of the plot in 2006 and its vicinity to the archaeological trench opened in 2005, a further detail of the Árpád Period settlement was primarily expected here. The density of finds from the Árpád Period settlement increases in the southeastern part of the site situated at a higher level, closer to the hill.

When removing the humus layer from the part of the area that slopes significantly towards the northwest, the stratigraphic context observed in 2013 at work site No. 23 located west of this plot was immediately detected (HAVAS–PAPP–TÓTH 2014, 42.), that is, medieval features that could be observed that had been found at a number of different levels as the accumulation layer sequences became thicker. Due to time shortages, the humus was removed directly down to the level of SU 3803, which was located at a depth of 120 cm, under the yellowish brown SU 3801 layer situated relatively high up in this location, as well as the darker SU 3802 layer below that (at the level of 144–147.3 a.B.s.), so that features located lower down could also be documented over the entire area. Thus, often only the lower third part of the pits and water channels could be documented. The latter were discovered in several phases in certain parts, perhaps

megfigyelt rétegviszonyokkal (HAVAS–PAPP–TÓTH 2014, 42), azaz, hogy a megvastagodó, akkumulációs rétegsorok miatt a középkori objektumok több, egymástól eltérő beásási szinten jelentkeznek. Az idő szűkössége miatt itt egyből a viszonylag magasan jelentkező sárgásbarna SE 3801-as és az alatta elkülönített, ismét sötétebb SE 3802-es rétegek alatti, 120 cm mélyen jelentkező SE 3803-as szintre humuszoltunk (144–147,3 mBf magasságon), hogy a mélyebben jelentkező beásásokat is a teljes területen dokumentálni tudjuk. Ennek köszönhetően a területet lejtőirányban behálózó, imbolygó vonalvezetésű, talán természetes eredetű árkok felhasználásával kialakított, néhol többperiódusú vízelvezető csatornáknak, gödröknek sok esetben csak az alsó harmadát tudtuk dokumentálni. A kőszerkezetes kemencék meghagyásával, azoknak csupán néhány, hamuzógödörrel és munkagödörrel rendelkező együttesét találtuk, veremházra utaló jelenségeket azonban sem az SE 3802, sem az SE 3803-as rétegben nem tudtunk megfigyelni. A kemencék egyrétegű sütőfelülettel rendelkeztek, és vagy kőládás szerkezetűek voltak, vagy a földbe vájt, körte alakú, kővel kirakott szájú típusba tartoztak. A telek nyugati határán 6,5 m hosszan egy kőfal részletét is feltártuk, amelyet ekkor még csak feltételesen kötöttünk a római korhoz (6. kép). A területen egy, talán kemencés épületmaradványként interpretálható jelenség és egy gödör kapcsán a késő avar területhasználat is kimutatható.

A 27. munkaterület (Hrsz.: 20646/55) 245,52 m²-nyi felületének megelőző feltárása során egy, a tőle délkeleti és délnyugati irányban 2006-ban ismertté vált 1. és 4-es számú utak vonalában tapasztaltakhoz képest gyengébb intenzitású lelőhely-

exploiting natural ditches, forming a network comprised of crooked lines over the territory in the direction of the slope. Only a few groups of abandoned stone-constructed ovens were discovered together with ash pits and working pits. However, no features suggestive of the presence of semi-subterranean pit houses either in layer SU 3802 or in layer SU 3803. The ovens were constructed with a one-layer baking surface and either had a stone super-structure or belonged to the pear-shape type of oven cut into the earth with the mouth lined with stone. A 6.5 meter long section of a stone wall was also excavated on the western border of the plot, which at that time was only conditionally dated to the Roman Period (Fig. 6). A feature that can probably be interpreted as the remains of a construction with an oven and a pit suggest that the territory was occupied in the Late Avar Period as well.

During the preliminary excavation of the 245.52 m² surface at work site No. 27 (Lrn. 20646/55), details from an archaeological site was documented. It had a density lower than what was observed southeast and southwest from this area along the axis of road No. 1 and No. 4 uncovered in 2006. More likely, this site detail may be connected to the relatively low level of occupation observed further to the north (Fig. 2). The nine excavated features included a Celtic storage pit and two shallow semi-subterranean houses from the Avar Period with an oven cut into the side wall, as well as a few postholes that were hard to interpret.

Work site No. 28 covered the entire territory of the plot marked as lrn. 20646/40 because of those archaeological features that extended over the outline of the

részletet dokumentáltunk, amely inkább az északi irányban távolabb megfigyelt, viszonylag gyér területhasználattal függhet össze (2. kép). A 9 objektum közül, néhány nehezen értelmezhető cölöplyukat leszámítva, egy kelta tárolóverem és két igen sekély, avar kori, félig földbe mélyített, oldalfalba vájt kemencével rendelkező épület maradványai kerültek napvilágra.

A 28. munkaterület a tervezett épület kontúráján túlnyúló régészeti objektumok miatt a 20646/40 hrsz-ú telek teljes területére kiterjedt, amelyhez északról, délről, és keletről csatlakozó területrészek a korábbi évek (1996, 2005 és 2006) feltárásaiból ismertek. Az ily módon a megelőző feltárással érintett 705,52 m² területen csaknem 40 objektumot dokumentáltunk, amelyek 5 régészeti korszak emlékanyagát tartalmazták (3. kép).

A kora és késő vaskori település gödreivel, négyzetes alaprajzú beásásainak sokszor összetett szuperpozícióban lévő maradványai igen gazdag tárgyi anyagot tartalmaztak. Egy nagyméretű gödörkomplexumra (7. kép) ráhúzódó kemény, letaposott járószintnek az előbbi nyugati szélébe vájt kemencével való összefüggése a vaskor első felének többperiódusú térhasználatát bizonyítja. Bizonyos különbségek a két fázis leletanyagában is kimutathatóak: utóbbiban a vörös színű házikerámia százalékos növekedését, valamint a késő bronzkori fazekashagyományokkal bíró fekete, fényezett anyag csökkenését figyelhettük meg. A jellegzetes, vöröses színű, lapos fogóbütykökkel ellátott, egyenes peremű fazéktöredékek és fekete, fényezett, árktallú díszkerámia-töredékek ugyanakkor mindkét anyagban megtalálhatóak.

Egy kelta tárolóverem mellett néhány gödörből római kori telepanyag került elő, az intenzívebb avar kori terület-

6. kép: Római kori falmaradvány
Fig. 6: Remains of a Roman period wall

planned building. Those parts of the territory that bordered the plot from the north, south and east had already been known from excavations carried out in previous years (1996, 2005 and 2006). Almost forty features were documented in the 705.52 m² territory affected this way by the preliminary excavation which contained finds from five different archaeological periods (Fig. 3).

Pits and features with quadrangular outlines from the early and late Iron Age settlement observed in complex superposition were very rich in finds. The connection of a hard, trodden surface extending over a large pit complex (Fig. 7) to an oven cut into the wall of the same pit complex on its western side shows that the territory was occupied in several phases in the first half of the Iron Age. Certain differences can be demonstrated in the finds coming

7. kép Vaskori
gödörkomplexum
bontás után

Fig. 7: Iron Age
pit complex after
opening

használatra pedig az oldalfalba ásott, ép boltozatú kemencével rendelkező, földbe vájt épületmaradvány utal. Az Árpád-kori település keleti kiterjedéséről eddig meglévő ismereteinket erősíti meg a néhány, ebbe az időszakba sorolt beásás, köztük egy munkagödörrel bíró külső kemence.

A 29. munkaterület (Hrsz.: 20655/83) a gépi humuszolás során nem mutatott régészeti intenzitást.

A 30. számú, a Solymárvölgyi úthoz legközelebb eső, 20646/46 helyrajzi számú munkaterületen csupán egy kisebb, nagyjából háromszög alaprajzú, 242 m²-nyi területen végeztünk megelőző feltárást, hiszen a tervezett épület keleti részét már 2007-ben, a 6-os számú út rézsűjének feltáráskor megismertük. Itt elsősorban ez utóbbi, illetve a 2011-2012-ben déli és északi irányban feltárt 4. és 10. munkaterület régészeti jelenségeivel (HAVAS 2012, 47–48; HAVAS–VIRÁG 2013, 55–56) összefüggésbe hozható eredmények születtek (2. kép).

from the two phases as well: an increase in the percentage of red household pottery and a decrease in the amount of burnished black pottery derived on potters' traditions from the late Bronze Age in the latter phase. At the same time, fragments of characteristic reddish pots with straight rims and flat lugs as well as fragments of burnished black decorative pottery with grooved shoulders occurred in both phases.

Roman Period settlement finds were found in a few pits in addition to a Celtic storage pit. The remains of a semi-subterranean building furnished with an oven cut into its side wall that survived with an intact dome suggest that the territory was occupied intensely in the Avar Period. A few pits dated to the Árpád Period as well as an outdoor oven with a working pit confirm what had been previously known concerning the extent of the settlement in this period toward the east. Work site 29 (Lrn.: 20655/83) did not reveal any trace of archaeological occupation follow-

8. kép: Középkori
kőkemencés épület
Fig. 8: Medieval
building with a
stone-constructed
oven

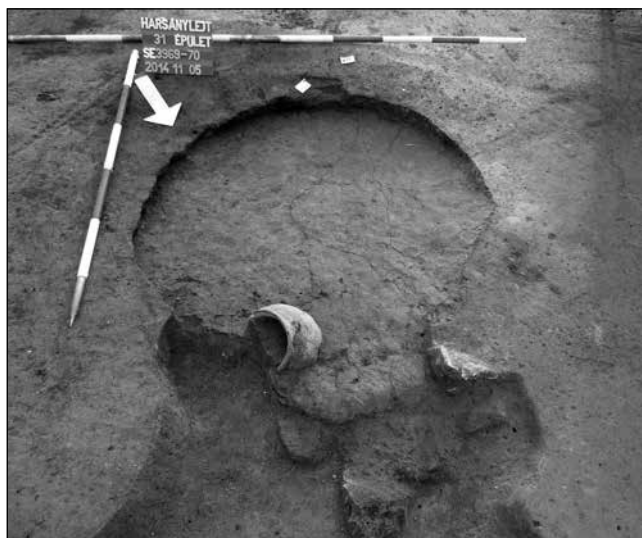
Egy középső rézkori, szuperpozíciókat is mutató gödörkomplexum jellegzetes kerámialeleteivel a környező területeken ismert település újabb tipikus teleprészletével gazdagította ismereteinket és annak délkeleti kiterjedéséhez szolgáltat újabb adatokat. A terület déli sarkában sikerült regisztrálnunk a 6-os számú belső út déli végénél, illetve a 4. munkaterületen dokumentált igen összetett, többszörös szuperpozíciókat mutató, nagyterjedésű római kori gödörkomplexum északi végét. A munkahely északkeleti sarkában regisztrált, a környező telkeken is dokumentált, itt öt kisebb árkot magában foglaló római kori árokrendszernek csak rövid szakasza érintette feltárási területünket. Ennek felső, a kisebb árkokra ráhúzódnó egységes, sötétbarna betöltéséből egy nagyobb méretű *tegula* töredéke származott.

A 2014 őszén végzett feltárás egyik legintenzívebb részét a 31. munkaterületen (a 2014-ben feltárt 26. munkaterület tőszomszédságában, hrsz.: 920655/71), az Árpád-kori telep központi részén tapasztaltuk, amely révén a 3-as számú belső út,

ing the mechanical removal of the humus layer.

Only a small, approximately triangular 242 m² territory was affected by the preliminary excavation at work site No. 30 located closest to Solymári Road and marked as Lrn.: 20646/46, as the eastern part of the surface covered by the planned building had already been examined in 2007 during excavations on the slope of road No. 6. Here, the new results could primarily be connected to the archaeological phenomena uncovered during this excavation and in 2011-2012, at work site No. 4 and 10 located to the south and west (HAVAS 2012, 47–48; HAVAS–VIRÁG 2013, 55–56.; Fig. 2)

A late Copper Age pit complex along with characteristic pottery finds, also with traces of superposition contributed to our knowledge as yet another typical detail of the settlement known from the nearby territories and provided data on the extent of this settlement towards the southeast. The northern end of the large, composite Roman Period pit complex with multiple

9. kép: Középkori kemence
fazék töredékkel
Fig. 9: Medieval oven with
a fragmentary pot

a szivárgó, a 23., és a 26. munkaterülettel együtt egy nagyobb összefüggő felület tanulmányozására nyílt lehetőség (4. kép). A mélyítést itt, a 26. munkaterülettel ellentétben, két fázisban végeztük, tekintettel arra, hogy a jelenségek – korábbi megfigyelésekkel összhangban – itt is több szintben (SE 3950, 3951) jelentkeztek. Ezzel együtt – elsősorban idő hiánya miatt – a sárga altalajig (SE 3952) csak a tervezett épület területén tudtunk felületben lemélyülni, a telek egyéb, korábban nem kutatott déli területre csak a legfelső nyeresési szinten dokumentált, elsősorban középkori települési jelenségek feltárása történt meg.

Első lépcsőben tehát a régészeti jelenségek legfelső jelentkezési szintjén, 60–70 cm mélységben (147–144,5 mBf), 712 m²-en humuszoltuk le az északnyugati irányban erőteljesen lejtő telek területét. Itt a fokozatosan világosodó barna SE 3950 és az alatta húzódnó sárgásbarna SE 3951 réteg határán, igen magasan észlelhettük a középkori települési jelenségeket. E szinten vékonyan kiégett falú, többperiódusú, megújított

superpositions found previously by the southern end of road No. 6 and at work site No.4 could be registered in the southern corner of the territory. Only a short section of the Roman Period ditch system detected in the northeastern end of the work site and also documented on nearby plots was located within the excavated area; here the ditch comprised five smaller ditches. A fragment of a relatively large tegula came to light in the upper, homogeneous dark brown fill layer that extended over the smaller ditch.

One of the most densely occupied parts of the territory excavated in the autumn of 2014 was located on work site No. 31 (in the close vicinity of work site No. 26 excavated in 2014; Im.: 920655/71) in the central part of the Árpád Period settlement, which offered an opportunity to study a relatively large, contiguous area together with inner road No. 3, the drain, and work sites No. 23 and 26 (Fig. 4). Here, in contrast with work site No. 26, the surface was deepened in two phases as the archaeological phenomena – based on

tüzelőgödörket, kőkonstrukciós (8. kép) és oldalfalba vájt kemencés veremházakat, kisebb párhuzamos sekély árokrendszereket és egy vaskori tárolóvermet dokumentáltunk. A telek keleti falánál egy, feltehetően a 2014 nyarán már részben feltárt kőfallal összefüggésben lévő, annál jóval hosszabb, 18 m-es szakaszon regisztrált, ám csupán köves omladékként jelentkező struktúra került kibontásra. A köveket magában foglaló réteg felső részéből viszonylag gazdag római kori leletanyag származott.

Ezt követően már csak a leendő épület területén (84 m²) volt lehetőség kézi erővel történő további, 40–50 cm-es mélyítésre (145-144 mBf), ahol ismét sűrű és összetett középkori felületet dokumentáltunk, benne kőalapozású tűzhelyek, többszörösen megújított sütőfelülettel rendelkező kemence (9. kép), veremházak, lejtőirányú, megújított árokrendszer maradványaival.

Egy – már a 2013-as ásatások során a területünktől nyugatra eső 23. munkaterületen is lokalizált – északnyugat-délkeleti futású, kétrétegű, apróköves alapanyagú út (?) maradványát is sikerült dokumentálni. Az öt darab keresztirányú kutatóárokban megfigyelt jelenség a keleti telekhatáron észlelt kőfalnál megszakad, azaz annál korábban keletkezett.

A kisszámú, elsősorban középkori objektumból származó hullámvonal díszes kerámiatöredék révén további közvetett adatokat nyertünk az avar kori település kiterjedésére vonatkozóan is.

A déli hegyoldalban fekvő telken kialakított 32. munkaterület (20655/110) 217 m²-en megnyitott felületén viszont minimális régészeti intenzitást tapasztaltunk (5. kép). Két, kevés középkori kerámiatöredéket tartalmazó beásás a telek déli, hegy felőli szélén került dokumentálásra.

previous observations – appeared in two levels (SU 3950, 3951) in this area as well. Still, primarily due to the lack of time, only the area of the planned building could be excavated down to the yellow subsoil (SU 3952). Only those, primarily medieval settlement features, were excavated at the remaining, southern part of the plot that had not been studied before. The features were already visible in the uppermost scraping level.

In the first phase, the humus was removed over a 712 m² surface, in the territory of the plot sloping steeply toward the northwest, down to the uppermost level where archaeological phenomena could be observed to a depth of 60-70 cm (147-144.5 a.B.s.). Here, medieval settlement phenomena could be observed at a fairly high stratigraphic level at the border of the gradually lightening brown SU 3950 and the yellowish brown SU 3951 beneath. Firing pits with thinly burnt walls renewed in a number of phases, pit houses with stone-constructed ovens (Fig. 8) or carved into the sidewalls, small systems of shallow ditches, and an Iron Age storage pit were documented at this level. A feature appearing as stony debris was excavated at the eastern fencing wall of the plot. This area was supposedly associated with the stone wall that was partially excavated in the summer of 2014, but it was much longer than that as it was registered along a 18 m long section. A relatively rich Roman Period find material came to light in the upper part of the layer that contained the stones.

After this excavation phase, only the territory of the future building (84 m²) could be deepened manually by another 40-50 cm (145-144 a.B.s) where a densely occupied and complex medieval surface could be documented again, including

10. kép: Válogatás az előkerült őskori és római kori leletanyagból

Fig. 10: Selection from the Prehistoric and Roman period find material

Összegzés

A 2014. évi feltárások során, a leletanyag (10. kép) feldolgozását megelőzően is már – az előző évek kutatásaihoz hasonlóan – számos új eredményről számolhatunk be. Előrelépés történt egyrészt a Harsánylejtő lelőhely egyes régészeti korszakokhoz kapcsolódó belső topográfiájának és intenzitástérképének megismerésében, de – elsősorban a 26. és 31-es munkaterületek rétegtani megfigyelései kapcsán – a vertikális vetülete is újabb információkat szolgáltatott. Ugyanakkor az egyes régészeti korszakok belső kronológiájához, valamint az egyes objektumtípusok tipológiájára vonatkozóan is fontos adatokat nyertünk.

A lelőhely belső, korszakokra bontott topográfiai képét a 2014-ben megnyitott munkaterületek erőteljes kelet-nyugati irányú szóródása jellemezte, és elsősorban a rézkori és az avar időszakhoz kötődő település földrajzi kiterjedésének tekintetében hoztak újabb eredményeket. Legmeglepőbb a 2006-tól, elsősorban a terület délkeleti harmadában lokalizált laza szerkezetű késő avar település újabb objektumainak előkerülése a 28., valamint a 26. és 31. munkaterületen. Ennek köszönhetően

the remains of ovens with stone foundations, an oven with a repeatedly renovated baking surface (Fig. 9), pit houses, and a renewed ditch system running in the direction of the slope.

Remains of two layers of a north-west-southeast running road (?) comprised of small stones could also be documented. This had already been localized during excavations in 2013, on work site No. 23 situated west of this area. The phenomenon observed in the five crossing test trenches terminated by the stone wall detected on the plot border which consequently pre-dated the latter.

A small number of potsherds decorated with wavy lines coming mostly from medieval features provided indirect information concerning the extent of the Avar Period settlement.

Very sparse archaeological occupation was observed on the 217 m² surface opened at work site No. 32, established on a plot located on the southern hillside (20655/110; Fig. 5). Two pits containing a small number of medieval potsherds were documented by the southern edge of the plot closer to the hill.

a település kelet-nyugati kiterjedése már mintegy 490 m hosszan követhető.

A középső rézkori protobolerázi horizontba tartozó település kelet-nyugati irányú kiterjedése jelenlegi ismereteink szerint a Solymárvölgyi út nyugati oldalától (LÁNG–VIRÁG–HAVAS 2005) a 2006-2007-es ásatások folyamán feltárt 1-5-6-os számú belső utak kereszteződésének zónájáig követhetők. Az egymástól aránylag távolabb elhelyezkedő, elsősorban nagyobb gödörkomplexumok formájában jelentkező település 2014-ben megismert részlete leginkább a déli kiterjedésére vonatkozóan szolgáltatott újabb adatokat.

A kora és középső vaskori Hallstatt-kultúra horizontális települése a korábbi évek feltárási tapasztalatainak megfelelően a korábbi 1-3-4-es számú belső utak által lehatárolt zónában mutatkozott a legintenzívebbnek. Ennek megfelelően az idén feltárt területrészek közül a 25., 28. munkaterületen tapasztaltuk objektumainak nagyobb mértékű sűrűsödését. A nagy kiterjedésű, több hektáros, kelet nyugati irányban a 6-os számú úttól egészen a 3-as számú út nyugati végéig, 410 m hosszan követhető horizontális település szórványos nyomai azonban még a 26., 31. munkaterületen is megfigyelhetők voltak. A hegyláb felszíni régió további szintemelkedésével együtt azonban intenzitása láthatóan csökken; e zónában minden bizonnyal véget is ér a kora vaskori terület-használat.

A késő kelta időszakra tehető település igen mély, szűk szájú tárolóvermei, félig földbe mélyített épülete, azaz a település szerkezeti szempontból belső részéhez tartozó objektumok is ugyanebben a zónában voltak megfigyelhetők (25., 28. munkaterület). A keleti irányban gyengén lejtő rézsút magában foglaló 24. és 30.

Summary

There are a number of new results coming from the excavations in 2014, even before the detailed analysis of the finds (Fig. 10), similarly to research carried out in previous years. The excavation contributed to what is known concerning the inner topography and occupation density at the Harsánylejtő archaeological site in various archaeological periods. It was primarily observations at work sites 26 and 31 that yielded new information concerning the stratigraphic sequence. At the same time, important data were accumulated concerning the inner chronology of certain archaeological periods as well as the typology of certain archaeological features.

The image formed about the internal topography of the archaeological site was created by the fact that the work sites were located sparsely, ranging in an east-west direction. They yielded new results especially concerning the geographical extent of the Copper Age and Avar Period settlements. The most surprising outcome was the discovery of new features from the sparsely occupied Late Avar Period settlement at work sites No. 28, 26, and 31 that was localized primarily in the southeastern third of the plot in 2006. Thanks to this latest excavation work, the extent of the settlement in an east-west direction can be followed now along a length of 490 m.

As far as can be determined today, the east-west extent of the middle Copper Age settlement connected to the Proto-Boleráz phase can be followed on the western side of Solymárvölgyi Road (T. LÁNG–M. VIRÁG–HAVAS 2005) to the zone of the intersection of inner roads Nos. 1, 5, and 6 and excavated in 2006-2007. The settlement detail excavated in 2014, manifested

munkaterületen előkerült nagyméretű, de kevés leletanyagot adó gödörkomplexum és sekély gödrök viszont már a késő vaskori település szélét jelzik.

Kérdéses a meredekebb térszínen, korábban többek között szőlőültetető gödrök szintjén jelentkező római kori területhasználatnak a kőfalas struktúrával való esetleges kontextusa.

A lelőhely területén mutatkozó belső intenzitásbeli különbségek, azok tendenciái a 2014. évi kutatások környezetében – azok befejezésével – még jobban látszanak. A 27. munkaterület egyértelműen egy északi irányú, a 24. pedig egy déli irányú ritkulást mutató zóna területén helyezkedik el. Több, a Harsánylejtőn végzett kutatás különböző időszakaiban, különböző helyszíneken kialakított szelvény a 2014. év során feltárt munkaterületek révén ért nagyobb összefüggő felületre. Így idén a 26. és a 31. munkaterületek egy több mint egy hektáros összefüggő téglalap alakú területet tettek értelmezhetővé.

A feltárások várakozásaink szerint a 2015. évben újabb telkeken folytatódhatnak, tovább gazdagítva a komplex lelőhelyről eddig meglévő ismereteinket.

Szilas Gábor

Irodalom/References:

HAVAS-KÁRPÁTI-SZILAS 2006 • Havas Z. – Kárpáti Z. – Szilas G.: Próbafeltárás a csúcshegyi római villa környezetében (Test excavation in the area of the Roman villa on Csúcshegy). *Aqfűz* 12 (2006) 106–115.

HAVAS-SZILAS-VIRÁG 2007 • Havas Z. – Szilas G. – M. Virág Zs.: Próbafeltárás a csúcshegyi római villa környezetében

mostly in the form of large pit complexes located relatively far from each other, yielded new data primarily concerning the southern extent of the settlement.

The horizontal settlement of the Early and Middle Iron Age Hallstatt culture appeared to be most densely occupied in the zone bordered by inner roads Nos. 1, 3, and 4, which corresponded to experiences during excavations in previous years. In accordance with this observation, work sites Nos. 25 and 28 displayed the highest density of features of all the parts of the territory excavated this year. The extensive horizontal settlement occupying several hectares could be followed for 410 meters in an east-west direction from road No. 6 to the western ending of road No. 3. The sparse remains, could also be detected at work sites Nos. 26 and 31. Its density seemed to decrease with the rising level of the region by the foot of the hill; the early Iron Age occupation of the territory probably ended in this zone.

Deep storage pits with narrow mouths and a semi-subterranean constructions, that is, features belonging to the central part of the settlement dated to the late Celtic Period, could be observed within the same zone (work sites Nos. 25 and 28). The large pit complex containing only a few finds and shallow pits unearthed at work sites Nos. 24 and 30 incorporated the gentle slope toward the east which marked the edge of the late Iron Age settlement.

It is unclear whether the Roman Period occupation on the steeper terrain, observed earlier for example at the level of the grapevine plantation pits, belonged to the same context as the structure with stone walls.

Differences in the density of occupation within the archaeological site and

II. (Test excavation in the region of the Roman villa on Csúcshegy II). Aqfűz 13 (2007) 154–179.

HAVAS 2012 • Havas Z.: Feltárások és megfigyelések a Csúcshegy-Harsánylejtőn 2011-ben (Excavations and Archaeological Supervisions at Csúcshegy–Harsánylejtő in 2011). Aqfűz 18 (2012) 45–55.

HAVAS–VIRÁG 2013 • Havas Z. – M. Virág Zs.: Próba- és megelőző feltárások a Harsánylejtőn 2012-ben (Test and preventive excavations on Harsánylejtő in 2012). Aqfűz 19 (2013) 54–80.

HAVAS–PAPP–TÓTH 2014 • Havas Z. – Papp A. – Tóth EM.: Feltárások Harsánylejtőn 2013-ban (Excavations in Harsánylejtő 2013). Aqfűz 20 (2014) 38–49.

LÁNG–VIRÁG–HAVAS 2005 • T. Láng O. – M. Virág Zs. – Havas Z.: Budapest, III. Solymárvölgyi út 8-12. Régészeti kutatások Magyarországon 2004 (2005), 192.

SZILAS–M. VIRÁG 2008 • Szilas G. – M. Virág Zs.: Próbafeltárás a csúcshegyi római villa környezetében III. (Test excavations in the region of the Roman villa on Csúcshegy III). Aqfűz 14 (2008) 119–132.

TÓTH 2011 • Tóth A.: Budapest III. ker., Csúcshegy–Harsánylejtő, Hrsz.: 20655/10-11, 67–69, 72, 74, 91–92, 94–96. Aqfűz 17 (2011) 153–155.

ZSIDI 1997 • Zsidi P.: Az aquincumi municipium territoriumán végzett kutatások (Bp. III. ker., Csúcshegy–Harsánylejtő). Aqfűz 3 (1997) 58–65.

patterning within them, can be identified much more clearly after finishing the research in the area in 2014. Work site No. 27 was clearly located in a zone where archaeological density decreased towards the north, while work site No. 24 lay in a zone that was less densely occupied towards the south. A number of archaeological trenches established at various points on Harsánylejtő in various phases of the research were connected to form a continuous surface by the work sites excavated in 2014. Thus, work sites Nos. 26 and 31 opened this year permitted us to interpret a continuous rectangular surface measuring more than one square hectare. Excavations are expected to continue in 2015 on further plots, thus, increasing what is known about this complex archaeological site.

Gábor Szilas